

[Hotărâre istorică a Marii Camere de la CEDO referitoare la libertatea de exprimare în presă a avocatului pentru apărarea clientului său](#)

publicat la data: 30.04.2015

Cazul Morice contra Franței

[CASE OF MORICE v. FRANCE \(Application no. 29369/10\)](#) (Varianta engleza)

[AFFAIRE MORICE c. FRANCE \(Requête no 29369/10\)](#) (Varianta franceza)

Marea Cameră a CEDO recunoaște poziția specială a avocatului în administrarea justiției și dreptul său de a contribui la dezbaterile de interes public prin intermediul presei

Dacă avocatul exprimă public judecăți de valoare și, ca atare, nesusceptibile de probă, este necesar să aibă o suficientă “bază factuală”

Testul imparțialității obiective a judecătorului: îndoielile cu privire la imparțialitate trebuie să fie justificate în mod obiectiv, în circumstanțele cauzei

Marea Cameră a subliniat totuși necesitatea de a menține autoritatea sistemului judiciar și de a asigura relații bazate pe respectul reciproc și respect între diferiții protagoniștii sistemului de justiție.

La data de 23 aprilie 2015, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului, formată din 17 judecători, a pronunțat o hotărâre istorică pentru profesia de avocat referitoare la libertatea de exprimare în presă a avocatului pentru apărarea clientului său dar și pentru a supune dezbaterii publice disfuncționalități ale sistemului de justiție. CEDO a condamnat Franța încălcarea art 6 din Convenție, cu privire la dreptul la un proces echitabil și a art. 10 cu privire la libertatea de exprimare.

În cazul Morice contra Franței, CEDO a fost chemată să se pronunțe după ce Olivier Morice, unul dintre avocații văduvei judecătorului Borrel, a fost găsit vinovat de justiția franceză pentru afirmațiile făcute în presă cu privire la doi magistrați. Morice a fost condamnat în recurs în iulie 2008, la 4000 euro amendă pentru că într-un articol publicat în Le Monde pe 8 septembrie 2000 ([Affaire Borrel : remise en cause de l'impartialité de la juge Moracchini](#)) a pus la îndoială imparțialitatea a doi judecători pe care i-a acuzat de complicitate cu justiția djiboutiană pentru a favoriza teoria sinuciderii judecătorului Borell, care, în opinia avocatului, fusese asasinat. În iunie 2007, procurorul francez a fost de acord, în cele din urmă, cu teza asasinării judecătorului.

CEDO a concluzionat că deși “un avocat nu poate fi asimilat unui ziarist” și din acest motiv nu poate beneficia de aceeași libertate de exprimare, în acest caz avocatul Olivier Morice a exprimat judecăți de valoare bazate pe fapte “bază factuală suficientă” și a pus în dezbatere chestiuni de interes public privind disfuncționalitățile din sistemul de justiție. În acest context, remarcile sale nu au depășit limitele dreptului garantat de articolul 10 privind libertatea de exprimare.

Curtea, a mai precizat că avocatul “nu este martor exterior responsabil de informarea publicului”, dar în aceeași măsură este direct implicat în funcționarea justiției și apărarea clientului. ” De asemenea, a subliniat că “este necesar să se păstreze autoritatea puterii judecătorești și să se asigure respectul reciproc între judecători și avocați.”

Istoricul cazului

Reclamantul, avocatul francez Olivier Morice, a reprezentat-o pe dna Borrel, văduva judecătorului francez Bernard Borrel, al cărui cadavru a fost găsit, la 19 octombrie 1995, la 80 de kilometri de orașul Djibouti. În 1997, ancheta judiciară privind moartea judecătorului Borell a fost atribuită judecătorilor de instrucție M. și LL.

La 21 iunie 2000 într-un recurs formulat de dl. avocat Morice și colegul său, Curtea de Apel din Paris a anulat o decizie a judecătorilor M și LL, prin care au refuzat să organizeze o reconstituire la fața locului în prezența părților civile. De asemenea, Curtea le-a luat cazul celor doi judecători și l-a însărcinat pe judecătorul P să se ocupe de cazul Borell.

Noul Judecătorul a întocmit un raport datat la 1 august 2000, cu următoarele observații: o înregistrare video făcută în Djibouti, în martie 2000, în timpul unei vizite la fața locului de către cei doi judecători împreună cu niște experți nu se afla în dosarul de examinare judiciară care i-a fost transmis și nu a fost înregistrată ca probă pentru a fi prezentată Curții. Caseta cu înregistrarea a fost înmănată ulterior, la cererea sa, de către judecătorul M., într-un plic purtând numele judecătorului, ca destinatar, împreună cu o notă scrisă de mână de la procurorul general din Djibouti. Nota era redactată într-un limbaj informal (folosind exprimarea la persoana a doua) și îi acuza pe dna Borell și pe avocații săi de “orchestrarea manipulării lor”. Nota se încheia cu “Cele mai bune urări, Djama”.

La 6 septembrie 2000, dl avocat Morice și colegul său au scris ministrului francez de Justiție pentru a se plânga de deficiențele constatate de către judecătorul P în raportul său acuzând comportamentul judecătorilor M. și LL, ca fiind “complet în contradicție cu principiile de imparțialitate și corectitudine”. Avocații au cerut efectuarea unei investigații de către Inspectoratul General al Serviciilor Judiciare, date fiind “numeroaselor deficiențe ... aduse la lumină în cursul anchetei judiciare”.

În ziua următoare, într-un articol în ziarul Le Monde, au fost publicate extrase din această scrisoare, în articol fiind incluse și declarațiile avocatului Morice, care îi critica aspru pe judecătorii M. și LL, acuzându-i în special de o conduită “complet în contradicție cu principiile de imparțialitate și corectitudine”.

Articolul cita în întregime și “nota scrisă de mână și pe un ton destul de prietenos” de la procurorul general din Djibouti către judecătorul M., care le-a arătat avocaților “gradul de complicitate între procuror și judecătorii francezi”. În articol se mai menționa și faptul că era în curs o procedura disciplinară împotriva Judecătorului M., în fața Comisiei Naționale a Serviciului Juridic, în special pentru dispariția unor documente dintr-un alt dosar, denumit “Scientologia”.

Avocatul Morice, care a reprezentat părțile civile și în dosarul “Scientologia”. a obținut, de asemenea, îndepărtarea judecătorului M. de la investigarea cazului. Mai mult, în 2000 a obținut o hotărâre împotriva statului pentru neglijență gravă din partea instanțelor în cazul dispariției dosarului “Scientologia” de la biroul judecătorului M.

În octombrie 2000 Judecătorii M. și LL deus o plângere penală împotriva directorului publicației Le Monde, a jurnalistului care a scris articolul și a avocatului Morice, acuzându-i de infracțiunea de defăimare publică a funcționarilor statului. În 2008, Dl Morice fost găsit vinovat de complicitate la această infracțiune de către Curtea de Apel din Rouen. El și ceilalți doi inculpați au fost obligați să plătească o amendă de 4.000 de euro (EUR) și 1.000 de euro cheltuieli de judecată, precum și 7.500 de euro cu titlu de daune către fiecare dintre doi judecători. Prin aceeași hotărâre au fost obligați să publice un anunț de în Le Monde.

Printr-o hotărâre din 10 noiembrie 2009, Curtea de Casație a respins recursul domnului Morice, concluzionând că limitele admisibile libertății de exprimare în criticile aduse judecătorilor au fost depășite. Compunerea completului de judecată era diferită de cea anunțată anterior părților, fiind prezent Judecătorul J.M. Morice a acuzat public participarea acestui judecător deoarece, la Adunarea Generală a judecătorilor de la Tribunalul de Mare Instanță din Paris, din 4 iulie 2000, acesta și-a exprimat sprijinul pentru judecătorul M, în contextul procedurilor disciplinare privind cazul "Scientologia" .

Plângerea depusă la CEDO de avocatul Morice și procedurile urmate

Invocând articolul 6 § 1 (dreptul la un proces echitabil) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, DI Morice a afirmat că procesul său nu a decurs în mod corect și imparțial la Curtea de Casație, datorită prezenței judecătorului J.M. în completul de judecată. De asemenea, el a susținut că prin condamnarea sa pentru complicitate la defăimarea funcționarilor statului a fost încălcat art. 10 din Convenție privind libertatea de exprimare .

Cererea a fost depusă la Curtea Europeană a Drepturilor Omului la data de 07 mai 2010. Prin Hotărârea din 11 iulie 2013, Curtea a constatat, în unanimitate, că a existat o încălcare a Articolul 6 § 1 însă nu a existat o încălcare a articolului 10, privind libertatea de exprimare.

Pe 3 octombrie 2013 domnul Morice solicitat trimiterea cauzei în fața Marii Camere în baza Art. 43 din Convenție (trimitere la Marea Cameră). La 9 decembrie 2013, Marea Cameră a acceptat această cerere. O audiere a avut loc la Strasbourg la 21 mai 2014. Consiliul Barourilor Europene (CCBE), Consiliul Național al Barourilor din Franța, Baroul din Paris și Conferința Președinților Barourilor din Franța au obținut aprobarea să intervină ca terți în procedurile scrise (articolul 36 § 2 din Convenție).

Hotărârea a fost pronunțată de Marea Cameră cu un complet de 17 judecători.

Considerentele Marii Camere în privința încălcării Articolului 6 § 1 privind dreptul la un proces echitabil

Testul imparțialității obiective

După ce a constatat că reclamantul nu a fost în măsură să facă o cerere de recuzare, deoarece nu a fost informat înainte de audiere de schimbarea componenței completului de judecată iar procedura a fost esențialmente scrisă, Marea Cameră a examinat plângerea din perspectivă noțiunii de "imparțialitate obiectivă", făcând diferența față de imparțialitatea subiectivă.

Curtea a constatat că domnul Morice a recunoscut că nu a fost dovedit faptul că judecătorul J. M. a afișat vreă prejudecata personală împotriva sa. El a susținut totuși că prezența acestuia în completul de judecată a creat o situație care justifică temerile sale privind lipsa de imparțialitate.

Curtea a examinat astfel cazul din perspectiva testului imparțialității obiective, adresând domnului Morice întrebări dacă îndoielile sale ar putea fi considerate ca fiind justificate în mod obiectiv în circumstanțele cauzei.

În primul rând, afirmațiile făcute în 2000 de către judecătorul JM în favoarea unui coleg judecător, judecătorul M. , a cărui plângere a dus la procedura penală împotriva lui Morice – au fost susceptibile de a ridica îndoieli cu privire la imparțialitatea "instanței" în cazul său.

Curtea a subliniat contextul foarte special al cazului, privind un avocat și un judecător, ambii fiind implicați în etapa de investigare judiciară a două cazuri de profil înalt: cazul Borrel, în cadrul căruia

au fost contestate observațiile domnului Morice și cazul “Scientologia”, care a dat naștere la remarcile publice ale judecătorului JM în sprijinul judecătorului M.

După ce a constatat că domnul Morice a fost condamnat în baza unei plângeri făcute de către Judecătorul M., Curtea a observat că și în hotărârea Curții de Apel a fost reținută în mod expres o legătură între remarcile domnului Morice în cazul Borrel și evoluția Cazului Scientologia, concluzionând că aceasta sugerează existența unei animozități personale între Dl Morice și judecătorul M.

Un al aspect reținut de Curte a fost acela că judecarea recursului declarat de Morice împotriva acestei hotărâri a fost judecat de un complet al Curții de Casație în care era și judecătorul JM. În plus, dl Morice nu a fost informat că judecătorul JM va face parte din complet și, prin urmare, nu a avut nici o posibilitate de a contesta prezența lui JM în completul de judecată și de a face observații cu privire la problema imparțialității.

Curtea a considerat că temerile domnului Morice ar fi putut fi considerate justificate în mod obiectiv și că a existat o încălcare a articolului 6 § 1.

După ce a constatat că reclamantul nu a fost în măsură să facă o cerere de recuzare, deoarece nu a fost informat înainte de audiere de schimbarea componenței completului de judecată iar procedura a fost esențialmente scrisă, Marea Cameră a examinat plângerea din perspective noțiunii de “imparțialitate obiectivă”, făcând diferența față de imparțialitatea subiectivă. Curtea a constatat că judecătorul JM, unul dintre judecătorii care au participat în completul Curții de Casație care a decis asupra recursului își exprimase public, în urmă cu nouă ani, sprijinul său și încrederea în judecătorul M, în contextual unui alt caz investigat de acest judecător și la participase și dl Morice în calitate de avocat.

Considerentele Marii Camere în privința încălcării Articolului 10 cu privire la libertatea de exprimare

Din start, Curtea a constatat că litigiul nu privește faptul că hotărârea de condamnare a domnului Morice a constituit o ingerință în exercitarea a dreptului său la libertatea de exprimare, așa cum prevede Legea privind libertatea presei din 29 iulie 1881.

Având în vedere statutul său de avocat și chestiunile de interes public care au fost dezbătute, Dl Morice s-a bazat pe dreptul avocaților de a-și apăra clienții prin intermediul presei. Curtea a reiterat jurisprudența sa în sensul că trebuie făcută o distincție, dacă avocatul a vorbit în interiorul sau în afara sălii de judecată. Observațiile făcute în sala de judecată rămân acolo și astfel se justifică un grad ridicat de toleranță la critică. În alte contexte avocații trebuie să evite comentariile care reprezintă un atac personal gratuit, fără o legătură directă cu realitatea cazului. Acestea fiind spuse, în prezenta cauză, Curtea nu vede cum declarațiile domnului Morice ar fi putut contribui în mod direct la apărarea clientului său, doamna Borrel, deoarece la vremea publicării articolului, ancheta judiciară fusese deja încredințată altui judecător, care nu a fost criticat.

Însă, Dl Morice a invocat, de asemenea, dreptul său de a contribui la o dezbatere privind un subiect de interes public. Curtea a considerat că remarcile sale, care privesc funcționarea sistemului judiciar și manipularea cazului Borrel, reprezintă dezbateri de interes public și că publicul a avut un interes legitim de a fi informat cu privire la procedurile penale.

Cu toate acestea, Curtea a subliniat că avocații nu pot fi echivalați cu jurnaliștii. În timp ce avocații au o poziție specială în administrarea justiției, care îi face martori de prima mână la orice deficiențe,

ei nu sunt martori externi cu sarcina de a informa a publicul, dar sunt direct implicați în apărarea clientului.

Curtea a considerat că remarcile domnului Morice au fost judecări de valoare și, ca atare, nu au sunt susceptibile de probă, dar cu toate acestea erau necesar să aibă o suficientă "bază factuală". Curtea a constatat că, în cauză, o asemenea bază factuală a existat. Acesta a constatat în faptul că un element important al probei, și anume înregistrarea video făcută în Djibouti, nu a transmisă cu dosarul către noul judecător de instrucție, care a produs un raport pentru a înregistra acest fapt.

În plus, după ce caseta a fost dată de judecătorul M., la cererea sa, judecătorului P. acesta din urmă a făcut un anumit număr de observații de fapt, privind în special absența acesteia de sub sigiliu și prezența notei de mână, care arată o anumită prietenie a procurorului din Djibouti cu judecătorul M., care acuza avocații părții civile de "orchestrarea manipulării lor".

Curtea a subliniat că în acest context, nu numai că autoritățile din Djibouti au susținut teoria sinuciderii de la început, dar, de asemenea, o serie de reprezentanți ai statului au fost personal implicați în ancheta ulterioară. În cele din urmă, domnul Morice a acționat în calitate de avocat în două cazuri de profil înalt, în care judecătorul M. a fost un judecător de instrucție și în ambele cazuri au fost identificate deficiențe de către instanțele de apel, ceea ce a dus la retragerea cazurilor judecătorului M, la solicitarea domnului Morice lui. Dl Morice a invocat și o hotărâre potrivit căreia statul francez a fost răspunzător pentru disfuncționalitatea sistemului de justiție în cazul Scientologia. În ceea ce privește observațiile domnului Morice, Curtea a constatat că acestea au avut o legătură strânsă cu faptele cazului și nu au fost nici înșelătoare, nici gratuite.

În ceea ce privește istoricul cauzei, care întotdeauna trebuie să fie luat în considerare când este vorba de cazuri întemeiate pe art. 10 din Convenție, acesta ar putea fi relatat și argumentat nu numai prin comportamentul judecătorilor de instrucție și declarațiile dlui Morice în legătură cu unul dintre ei, ci și de dimensiunea inter-statală a cazului și acoperirea substanțială media. Curtea a considerat că declarațiile domnului Morice nu pot fi reduse la simpla exprimare a animozității personale a dlui Morice în privința judecătorului M sau la o relație antagonistă între cele două persoane întrucât cazul a implicat și un alt avocat și un alt judecător. În plus, chiar dacă declarațiile domnului Morice reflecta o anumită ostilitate, acestea privesc deficiențe în cadrul unei anchete judiciare – o chestiune cu privire la care un avocat ar trebui să poată să atragă atenția publicului.

Menținerea autorității judecătorești și utilizarea căilor de atac disponibile

Guvernul francez a pledat pe faptul că judecătorii nu au putut replica, fiind ținuți de obligația de discreție. Curtea a considerat însă că, dacă exprimarea în public s-ar putea dovedi necesară pentru a proteja o persoană de atacuri grave și nefondate, acest lucru nu ar putea avea ca efect interzicerea exprimării opiniilor, prin judecări de valoare cu o bază faptică suficientă și pe chestiuni de interes public cu privire la funcționarea sistemului judiciar. În cazul de față, limitele criticii admisibile vis-à-vis de membri ai sistemului judiciar, parte dintr-o instituție fundamentală a statului, sunt mai largi decât în cazul cetățenilor obișnuiți și comentariile ar putea, prin urmare, să fie îndreptate împotriva judecătorilor. Curtea a subliniat totuși necesitatea de a menține autoritatea sistemului judiciar și de a asigura relații bazate pe respectul reciproc și respect între diferiții protagoniștii sistemului de justiție.

Guvernul francez a mers și pe argumentul că domnul Morice ar fi trebuit să folosească remediile legale disponibile și nu presa în vederea rezolvării problemelor întâmpinate. Curtea a observat însă că hotărârea Curții de Apel din Paris dovedește că intenția inițială a domnului Morice a fost de a rezolva problema utilizând căile de atac disponibile, dar în această etapă Curtea de apel nu mai

era în măsură să examineze astfel de plângeri, pentru că retrăsese deja cazul judecători lor M. și LL. Mai mult, cererea de anchetă adresată ministrului justiției nu a fost o cale de atac, ci o simplă cerere de a se realiza o anchetă, ceea ce era la latitudinea ministrului.

Sancțiunile impuse ar putea avea ca efect împiedicarea exercițiului libertății de exprimare

Curtea a luat în considerare natura și gravitatea sancțiunilor impuse și a reiterat faptul că și o amendă relativ mică ar avea în continuare un efect de temere care ar putea împiedica exercitarea libertății de exprimare.

Impunerea unei sancțiuni împotriva unui avocat ar putea avea, de asemenea, anumite repercusiuni, directe (proceduri disciplinare) sau indirecte (legate, de exemplu, de imaginea lor sau încrederea publicului și a clienților lor). Curtea a notat că pedeapsa domnului Morice nu a fost limitată la o condamnare penală: sancțiunea care i-a fost impusă a avut o semnificație, iar statutul său un avocat a fost chiar invocat pentru a justifica o mai mare severitate.

Având în vedere toate aceste aspecte, Curtea a constatat că hotărârea împotriva domnului Morice ar putea fi considerată o intervenție disproporționată cu dreptul său la libertatea de exprimare și, prin urmare, a considerat că există o încălcare a articolului 10 Convenție privind libertatea de exprimare. Curtea a obligat Franța să plătească domnului Morice 4270 euro (EUR) cu titlu de prejudiciu material, 15.000 EUR cu titlu de prejudiciu moral și 14.400 de euro cu titlu de costuri și cheltuieli.

Notă: Traducerea integrală a hotărârii Marii Camere a CEDO, în cauza Morice contra Franței, va fi publicată pe site-ul UNBR în zilele următoare, după ce traducerea autorizată va fi finalizată